

מושב ולא יישוב קהילתי

צורת ההתיישבות המתאימה לקיבוץ משתנה היא הפיכה למושב; הועדה שהקימה המדינה לא מחליטה כבר יותר מ-3 שנים והדרך לפתרון תעבור כנראה בבית המשפט ר"ח בועז מקלר 6/5/07

שתי צורות ההתיישבות החקלאית, קיבוץ ומושב, מורכבות מנחלות הכוללות את חלקת המגורים, שאת מספרן וגודלן קובע שר החקלאות עפ"י המלצת הרשות לתכנון במשרד החקלאות. לקיבוץ המסורתי חוזה חכירה לדורות, ובו זכויות במקרקעין עדיפות על אלו שבחזרה החכירה לדורות של המושב וחבריו. זכותו של הקיבוץ להקצות מגרשים למגורי חבריו כפופה רק למגבלות תכנוניות, בעוד שבכל אחת מהנחלות במושב ניתן להקצות אך ורק שני מבנים, בתוספת יחידת הורים קטנה.

סעיף 4 לחוזה החכירה לדורות של הקיבוץ קובע את מטרת החכירה ל"מפעל" הכולל בין השאר שימוש "לכל מטרה עסקית אחרת שאינה משק חקלאי". סעיף 21(ד) (2) לחוזה החכירה לדורות מקנה לקיבוץ המשתנה את הזכות להפוך למושב, קרי להקצות את חלקות המגורים לחבריו ולהעביר אליהם את אמצעי הייצור לנחלות.

מרבית הקיבוצים עוברים בשנים האחרונות תהליך מקיף של שינוי חברתי כלכלי אגב התייעלות, שעיקרו העברת האחריות לפרנסה מהקיבוץ לחבר עצמו. שינוי זה מחייב התאמת המסגרת ההתיישבותית למסגרת החדשה שנבחרה ע"י הקיבוץ המשתנה. צורת ההתיישבות החקלאית היחידה הקיימת הנותנת ביטוי לאחריותו של חבר האגודה לפרנסתו היא מושב.

במטרה לקבוע "את התנאים שיאפשרו שינוי" הקיבוץ למושב, ובהמלצת שרת החקלאות דאז, ציפי לבני, החליטה הממשלה ב-9.2.2003 על הקמת ועדה בין משרדית בראשות עוזי קרן, יועץ רה"מ לענייני התיישבות, אשר התבקשה לגבש "סיכום עמדות והמלצות לממשלה תוך 60 ימים". למרות פשטות סוגיית שינוי הקיבוץ למושב המעוגנת בזכויות המשפטיות של הקיבוץ, התקשתה הוועדה לקבל המלצות מוסכמות עד ימינו אלה. בינתיים גובשו כללים לשינוי סיווג קיבוץ למושב במשרד החקלאות, ונתנו אישורים לקיבוצים ולמושבים השיתופיים הבאים: מי עמי, איילת השחר, מבקיעים, יד חנה, בית העמק, נטור ואמציה. קיבוצים ומושבים שיתופיים רבים נוספים בוחנים ביסודיות את התהליך טרם יישום החלטות מועצת מקרקעי ישראל 751, 959 שהן בלתי הפיכות ופוגעות משמעותית בזכויות הקיבוץ וחבריו בנחלות.

לאחרונה נעשה ניסיון נוסף להגיע לנוסח המלצות מוסכם בוועדת עוזי קרן, אולם חלק מחברי הוועדה מתנגדים לו, בעיקר בהיותו סותר זכויות משפטיות שיש לקיבוץ להפוך למושב, ובהיותן של המלצות מנוגדות לחו"ד משפטיות שהוצגו לפני חברי הוועדה. עיקר ההתנגדות מצד חברי הוועדה לנוסח המלצות שהוצע לאחרונה נובע מכך שהוועדה חרגה מן המנדט שניתן לה ע"י הממשלה על כך שהמליצה להעדיף שינוי סיווג הקיבוץ ליישוב קהילתי, אשר איננו יישוב חקלאי בעל אמצעי ייצור לפרנסת חבריו.

ההתנגדות העיקרית של חלק מחברי הוועדה היא להמלצה להטיל על הקיבוץ דמי הסכמה בשיעור שלישי מעליית הערך של הנחלות המחולקות בין חברי הקיבוץ. דרישה זו הוגדרה כדרישה בלתי חוקית בשתי חו"ד משפטיות שהוצגו לפני חברי הוועדה ע"י עו"ד ד"ר מיכל שקד ועו"ד רון רוגין. חרף העדר חו"ד משפטית מנומקת בסוגיה מרכזית זו, וללא עיגון וביסוס מוצדק משפטי יסודי, המליצה הוועדה על הטלת דמי הסכמה על עצם שינוי סיווג הקיבוץ למושב.

במצב שנוצר לא נותרה לקיבוצים ברירה, כמו בתחומים רבים אחרים בהם נפגעות זכויותיהם, אלא להיאבק על זכויותיהם בבתי המשפט.